

Elämän viivastot

Tim Ingold: Being Alive. Essays in Movement, Knowledge and Description. Routledge, London & New York 2011. 270s. ISBN 978-113-673543-1

Elämä on avautumisen liikettä. Maailmassa kulkeminen on viivojen piirtymistä. Staattisuuksiin ja kategorisointeihin nojaava ajattelu ei kykene ymmärtämään maailmaa elämän avautumisena. Tällaisen maailman ymmärtäminen ja tutkiminen on kuitenkin elämän tuomista takaisin tieteen tekoon.

Tim Ingoldin esseekokoelma *Being Alive: Essays on Movement, Knowledge and Description* kuvaa hänen käsitystään siitä, mitä antropologia on. Lyhykäisydessään antropologia on Ingoldille ihmiselämän ehtojen ja mahdollisuuksien tutkimista. Siten hänen ajattelunsa ylittää antropologian tieteenalana ja koskee myös sosiologiaa. Analysoidessaan ihmiselämän ehtoja Ingold tarkastelee esimerkiksi materiaalisuuksia, inhimillistä havaintoa ja tiedon ja tietämisen luonnetta. Ingoldin mukaan antropologia on valtavirrassaan staattisuuksiin ja pysyvyyksiin keskittyvää tiedettä. Virran penkkojen tai penkkoja yhdistävien siltojen tarkastelemisen sijaan tulisi hänen mukaansa kohdistaa katse itse virtaan. Ajatus virtaavuudesta, prosessinomaisuudesta ja alati liikkeessä olevasta maailmasta nivoutuu ihmiselämän ehtoihin. Ingoldin essee pohjaavat ajatustyölle, jota tätä esseekokoelmaa aiemmin on julkaistu esimerkiksi teoksissa *Percepti-*

on of the Environment: Essays on Livelihood, Dwelling and Skill (2000) ja *Lines: A Brief History* (2007).

Esseiden aiheiden voisi ensi näkemältä ajatella kuuluvan eri teoksiin. Ne käsittelevät esimerkiksi maailman havaitsemista jalkojen kautta, välineiden kuten sahan käyttöä, ihmisen ymmärrystä asuttavasta ympäristöstä vastakohtana etäiseksi jäävälle globaalille sekä tietämistä väylän kulkemisena. Mukana on fiktiivinen keskustelu Ingoldin omaa ajattelua edustavan hämähäkin ja muurahaisen (engl. *ant* – Ingoldin tekstissä ANT) eli touhukkaan toimijaverkoston välillä. Ingold haastaa lukijan ajattelemaan esimerkiksi erilaisilla kokeilla, vaikkapa kehottamalla märän kiven tarkkailuun. Ajattelun liikettä avittaa niin ikään lukuisat antropologiin tutkimuksiin perustuvat esimerkit, kirjan sisältämät kuvat ja kaaviot tai aikamatkailijoiden maata ja taivasta koskevien haastatteluretkien seuraaminen pyhän Augustinuksen, Immanuel Kantin, ekologisen psykologian uranuurtajan James Gibsonin tai Martin Heideggerin luo.

Tekstit asettuvat kaikessa rikkautessaan kuitenkin kokonaisuudeksi, jonka kautta avautuu eri tavoin tunnisteltavaksi ihmisen oleminen – tai paremminkin tuleminen – maa-

ilmassa. Ihminen on perustavasti maailmaa *asuttava*. Tällä ajatuksella on seurauksia muun muassa sille, millaiseksi maa ympäristönä jäsentyy inhimilliselle ymmärrykselle. Ympäristö on ihmiselle koettua, ei mitattua tai tutkittua, kuten maapallo tieteilijöiden puheessa. Käsitteemme tietämisestä puolestaan juontuu kokemuksestamme ympäristöstä. Kokemus ympäristöstä on puolestaan välittyntä: esimerkiksi ihmisen havainto ympäristöstään on muuttunut, kun kulkeminen on muuttunut kuljettamiseksi ja kengät ja saappaat jokapäiväisesti käytetyiksi. Kulkeminen paljain jaloin astelemisen tahtiin tuo maailman kokonaisvaltaisesti havaituksi. Kenkien ja saappaiden vaimentava pohja on Ingoldille yksi esimerkki niistä tekijöistä, jotka ovat edesauttaneet oletusta paikallaan pysyvistä mielestä ajattelijana ja tietäjänä.

Ingoldin huomio on tällaisessa ihmisen välittömän havainnon ja kokemuksen maailmasta ponnistavassa tietämisestä. Kysymys tietämisestä onkin teoksen läpikulkeva juonne. Paitsi että kysymys koskee sitä, millä tavoin maailmassa kulkeva ihminen havaitsee maailman, se tarkentuu myös kysymykseksi siitä, miten ja millainen tieto tällaiselle ihmiselle maailmasta syntyy. Tämä sama tietämisen muoto haas-

taa myös länsimaisen tieteen tietämisen.

Jos tietämisen problematiikka on läpileikkaava teema Ingoldin teoksessa, samoin on siinä esiin nouseva maailman olemisen ja tietämisen tapa. Tämä tapa on *virtaava*. Maailma on kaiken aikaa avautuva ja tulemisen tilassa oleva. Samoin on ihminen. Samoin ovat niin kutsutut objektit, joita ei kiinnitetäkään kullisseihin ennen kuvaelman alkamista: tähtiä ei ole asetettu taivaalle tai vesiä virtaamaan jokiin ja myöhemmin mereen muuttamattomina, pysyvinä ja staattisina taustoina ennen kuin ihminen astuu näyttämölle. Oikeastaan objekteja ei ole: on yhteinen maailma, jossa ihmisen osa on muiden maailmaan kuuluvien olentojen rinnalla olla tulemisen tilassa. Ihminen tulee ihmiseksi maailman maailmallistumisessa, sen jatkuvassa tulemisessa.

Maailma ei koskaan ole valmis tai tule valmiiksi. Ingold ammentaa Alfred North Whiteheadin ajatuksesta, jonka mukaan maailma ylittää aina itsensä. Prosessuaalisuutta Ingold kuvaa erilaisilla ilmauksilla, esimerkiksi ajatuksella elämän jatkuvasta esiin avautumisesta tai kirjoittamalla linjoista, riveistä tai viivoista (*lines*). Tämä Gilles Deleuzen ja Félix Guattarin innoittama käsite muuttuu konkreettiseksi eletäväksi elämäksi esimerkiksi Ingoldin käsittelyssä kulkemisesta (*wayfaring*) kuljettamisesta (*transport*) vastakohtana, ja tiedosta kulkemisena. Näissä esimerkeissä näkyy Ingoldin ajattelulle tyypillinen abstraktin käsitteellisen nivominen ihmiselämän elämiseen ja taas takaisin. (Ihmis)elämälle olennaista on liikkeellä olo ja matkan teko, kulkeminen jälkiä, polkuja ja elämänviivoja jälkeensä jättäen. Ingold toteakin, että jokaisen olennon voi ajatella oman liik-

keensä viivaksi tai väyläksi. Kuljettaminen puolestaan rikkoo tällaisen jatkuvan, loppumattoman liikkeelläolon muodostaessaan pysähdys- ja liikkeellelähdon pisteitä.

Ja tähän, kulkijan väylälle, asetuu myös tietäminen. Luokittelevan tiedon sijalle Ingold asettelee tarinoivan tiedon. Luokitteleva tieto nojaa ajatukseen pysyvistä ja staattisista määreistä tai attribuuteista, tarinoiva tieto perustuu maailmaan kokoaikaisessa liikkeessä. Luokitteleva tieto kerätään määrättyistä pisteistä verkoston tai reitin varrelta. Tarinoiva tieto syntyy ja kasvaa reitin kulkemisesta. Asiat eivät liikkuvassa, tulemisen maailmassa ole olemassa (*exist*), ne tapahtuvat tai ilmaantuvat (*occur*).

Mitä tällainen tietokäsitys merkitsee tieteen tekemiselle käytännössä? Vastausta voi etsiä Ingoldin analyyseistä etnografian ja antropologian suhteista ja määreistä. Antropologian tehtävä on Ingoldin mukaan tutkia ihmiselämän ehtoja ja mahdollisuuksia maailmassa. Etnografia puolestaan kuvailee menneeseen havaintoon perustuvaa kulttuurin kokonaisuutta. Ingold vertaa taidehistorioitsija Norman Brysonia mukaillen taulun maalaamista piirtämiseen. Etnografia on kuin taulun maalaamista, jossa taulun kangas näyttätty täytettävänä, jokainen siveltimenvehto kokonaiseen kuvaan oman lisänsä antavana. Piirtämisessä ei oleteta paperin tulevan täytetyksi – kynän viivoille paperi on varanto ja muistutus viivan mahdollisuudesta jatkaa. Piirtäjän viiva paperilla viestii viivan loppumattomuudesta. Etnografia puolestaan on Ingoldin mukaan nimenomaan kuin taulun maalaamista: täydellinen etnografia piilottaa kirjoittamisensa. Täydellinen etnografia esittää esittämänsä maailman kokonaiseksi muotoutuneena.

Ingoldin ajatus täydellistä kokonaisuutta hahmottavasta etnografiasta on kiehtova nykyisen refleksiivisen etnografia-käsityksen valtakaudella. 1980-luvulta eteenpäin tutkijan oman refleksiivisyyden painottaminen, kenttätyön valtasuhteiden ja kuvaamisen etiikan pohtiminen ovat tulleet olennaiseksi osaksi etnografista menetelmää. Voisi ajatella, että tällainen ote etnografisen tutkimuksen tekemiseen kumoaisi Ingoldin syytöksen täydellisestä etnografiasta. Eikö nimittäin juuri kriittinen refleksiivisyys tee näkyväksi sen, että täydellistä etnografiaa ei ole olemassakaan? Ajattelen, että Ingoldin esiin nostama *täydellisyys* ei tässä kohdin tyhjenny etnografisen kertomuksen haurauden ja puolueellisuuden toteamiseen. Ingoldille kysymys näyttää ylittävän tämän: kyse on sellaisesta tieteen tekemisen tavan muutoksesta, jossa ymmärretään maailman muotoutuvan kaiken aikaa. Refleksiivisyys ei tuo tähän ongelmaan suoraa ratkaisua. Se ei välttämättä auta tutkijaa kirjoittamaan sellaista kertomusta, jossa kertomus on kuin piirtäjän viiva, avoin tulevaisuuteen.

Elämä maailmassa muodostaa viivoja, joiden päämäärää emme tunne, emme elämää eläessämme, emmekä tiedettä tehdessämme. Tulevaisuus on auki, mutta kulkemisestamme syntyy viivoja, jälkiä maahan. Näiden ajatusten seuraaminen muuttaa tietämisen ja tieteen teon tapaa. Tuloksena on tiede vailla jo tiedettyä päämäärää, vailla suljettuja kategorioita. Se on Ingoldin sanoin tulemisen monien jälkien seuraamista, minne ne sitten johdavatkaan.

Elina Paju